

ARNOLD SŁUCKI

WIERSZE WYBRANE

6 BIBLIOTEKA
ZAPOMNIANYCH
POETÓW

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.**

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

ARNOLD SŁUCKI

WIERSZE WYBRANE

REDAKTOR SERII

PIOTR MITZNER

6 BIBLIOTEKA
ZAPOMNIANYCH
POETÓW

WYBÓR

MARTA CHACHULSKA

WYBÓR I POSŁOWIE

BERNADETTA KUCZERA-CHACHULSKA

O GALILEI – PODWÓJNIE

Ziemia w świetle zawieszona nie gaśnie,
zapalona jak świeca o słońce, o jezioro,
po którym promień idzie, wnet – stąpnąwszy – draśnie

podwójny łez całun, uszyty kolorem.
Słyszałem tu dreszcz w glinie i bulwę z nasienia,
gdy rozpękła w dwie nogi, w bosc skrzydła z ciała,
z kluczem w ręce szedł na wodę stroiciel widzenia
i trawy, truchlejąc, wołały: chwała, chwała!
Ptak mdłej barwy dziób toczył o głowę z bazaltu,
którą w ziemi ciemność przerażona chowa –
armią zgłosek świecących szła na mnie jaw zmowa

i cofała się w sen i w ciemny szyfr gwałtu.

***

Gdzie jestem? – złocą się skały, jak tiary,
krajobrazy wyprzedają się z ubóstwa
i trwa w wieczności żywiołów licytacja.

Wiary

domagają się rozbite lustra,
mądrości zebrzą dla siebie ślepe kolumny,
śmierć wstępuje w rotundy, w komorę snu
homo sapiens.

Kafarnaum, 1968

***

Góry stały
w doliny spowite,
brzeg brzegowi
odegrzmiał
i jak włócznia
biegło słowo
przeciw sensowi.
Jezioro się zachwiało
w dół korytem,
chlusnęła
mitem
Huczwa.

DE PROFUNDIS

Skąd

De profundis?

Ustalmy.

To pustka

zanosi się psalmem

w zastawionych na nas lustrach.

ELEKTRONIKUS

Pomyślano

go tu,

więc jest

trup

na tranzystorach

i myśli rozsiewa, co nie mają

debitu,

pośrodku jawy

słup

między tikiem prawd

a przerażeniem mitu.

CZAS WRACA

Co za szum?

– czas wraca.

Leci jak ćma brudząc przestrzeń

autami obstawiony czarny tłum

(to Niemcy),

pluszcze Ren

(to też praca)

bez niej z tropików nie trysnąłby na globusach sen,

nie byłoby Wielkanocy

w Nowym Jorku.

Ścianą Hiroszimy dymisz, dwutysięczny roku.

STUDIUM PARKU

Popatrz,
jak w lipcu,
w upale,
wyglądają parki.

(Można by je rozpatrywać
jak fale)

Drzewa, jak splecione potwory płyną
przez światel grzęzawiska
i głowy fizyków zadarłszy, marszcząc pni
nabrzmiące karki,
formułę świata tłumaczą, bez szkód, na błahe zjawiska.

GÓRY PRZEMÓWIŁY

Góry
siedmiu piękności,
stratowane przez czas przeszły w drugą stronę
nieba,
promień kreślił zawile znaki
z góry dół
i sens ich drżał, jak powietrze wokół rozżarzonego
żelaza.

Grzmiało południe na Azję, jak w przededniu
stworzenia nieukształtowany obraz świata –
i była pustka podobna tym siedmiu
cudom niespójnego światła.

I tu
na ujeżdżonym widmie,
skacząc jak śpiew Etruska sprzed klęski,
liczyłem blaski pełzające po ocalonej wydmie,
kraby, mchy mórz i żwir ziemski.

W QUMRAN

Chyba
zmartwychwstał tu
jakiś Esseńczyk,
skoro
prochy słyszę
myślące,
spadanie
          słów obręczy,
łomot
słońca,
niby tablic Stu Pytań.

BAUHAUS

(Paul Klee)

Już trawy
przerastają las
i rosa się troi.
Chude są światła
Goi
    rekruci naszej pamięci
        padli na linii
i punkt
    ich duszą jest.

***

Już jesień, jesień dmie,
lato znajome włóczę wiedźmy,
jak Hektora ciało.

Już z drzewa – dym,
jesieni moja, jedźmy!
Tła ujdą cało.

WRZOSY

Wrzosa widziałem jak szły
przez zieleń i obłąd jaszczurczy,
ich fiolet zapowiadał mi zimę
i w trzy godziny już potem
ciągnęły mnie losy z powrotem:
ucz się,
nowych zaklęć ucz! — — —
I miasto
opisane w diariuszach
otworzyło górę
i wyszła mysz
zdziwiona,
że umarłej skurcz
ze świata ją wypuścił przedbrzusza.

***

Czas płynie, nie czuję już godzin.
W saniach z czterech gwiazd jedzie anioł.
Przyglądam się aniołowi, przypatruję saniom:
może mi zwróci w czas dzień przednarodzin.

OGRODY

Kto widział, jak mijają lata ogrodów,
drzewa, co jak kapłani w czasie podniesienia
stoją podczas milczenia narodów? –
Ja to widziałem. I trwozę, i dym od korzenia.

TAM WRACAĆ

Tam wracać, gdzie zieleń nierozszczepialna,
oko butelki,
pióro anioła zbutwiało.

Tam lżę gaszę
i widzę jeszcze dwa zydle,
dwaj mesjasze
siedzą na nich, szyją dla mnie kamasze

i prześcigają się,
cali w igle,
i charcząc
wypluwają z siebie mgłę.

MINIATURA

Skryć się, już najokrutniejszy z wiatrów przeszedł,
obłoków śpiące armie piesze
idą, idą po niebie niczym.
Widzę wciąż stryk na słońca szyi,
w rzekę wbite oddechy.

CHWILA

Zadrzała rzeka
po kres
przez wód porządek:
gwiazda wody uciekinierką
jest.

Ryby
wychylają się, jak kacerki,
z koryta
pełnego lez.

TU OBOK

Gdzie

brama?

W Troi.

Gdzie Hektor?

Trwa,

wyciąga ramiona po czerwony łup słońca,

cierpi, nie widzi Andromachy

tu obok

na planie.

Tylko Wojak Czasu niezmordowany inspektor

z twarzą

Priama

Dwoi się, troi

(sny przemieszcza)

i sprawnie

zarządza pożegnaniem.

***

Biel i śniegu czarne potomstwo,
przeமாசி ciemne stwory,
głosy na osuwających się kamieniach,
każdy popiół swój przewiewa.
Pomyśleć;
żywąc tak szli
przeciw świtom, jak na jutrznię – drzewa.

***

Na wodzie, w powietrzu, na ziemi –
zatonione po słońca zenit,
pokażcie, jak życie oddycha!

Na zewnątrz są płuca i krew
można uprowadzić.

Ja – dziś
wewnątrz jak psalm
w celi mnicha.

PSALM DĘBOWY

Dęby zatrute pamięcią do korzenia,
dęby idące,

procesje żywego brzmienia,
ziemio

ziemię przerastająca,

bądź listowie twoje!

bądź nadziejo,

zmij, która nas kusisz.

Lament przedwiecznej wiedzy dopada nas

i z liści nam szyją całuny

szwaczki, sny rdzenne.

CREDO

Odlećcie,
muzycy was widzą,
w furkocąco przemieniają wiedzę.
Trop w trop, lot i ucieczka: znaczone
i ja na pędzącym tropie siedzę,
jak wy!
Niech się wstydzą
biele nieobecności swojej, światło ze swoich przerw się
spowiada,
ja w zielone,
jak ważki beztroska zniewaga,
że aż światoburcza
i ciągłość z owych zmlknąć wyprowadzam.

***

Lata uczona zieleni,
Listowie swoje studiujesz.
Nim mnie wessiesz, zbudujesz,
abym kamieniem runął
przez świata otwartą ranę
w wieczność niespójną.

ŻYWIOLY

Kompromis z deszczem,
kompromis ze śniegiem,
kompromis z obłoków podejrzanych anielstwem,
z łądami dymiącymi nieruchomo,
zawsze brzegiem, brzegiem,
kompromis w sporze o metodę
i z Madonną kompromis na schodach.
Czy to nas ocali przed wrzeniem żywiołów?
Ziemio!
Ogniu!
Wodo!

CHROMANIE KOLORÓW

Pół-światło,
pół-cień.
Rzucić łące pogasłe na tło
ostateczną żółcień.

I zaświeci
dekretujące oko.
Lecz ta szarzejąca kora poskręcanych
miast
od kogo jest?
Niechaj ją odeślą kolorysty
od siedmiu lez
współczesnym
prorokom.

DEDYKACJA

... I zaćmiewały was wyżyny,
i ołtarz, i trójnóg.

Nie znał germański Olimp swej przyczyny,
ni oblęd z tajemnicą spójną.

Szelestu pełna ziemia,

czas wkracza

i skąd –

gniew starych państw

się przetacza,

prawda i błąd.

PIĘĆ PÓR ROKU

Wiosna jest –
oni ręce wyciągają,
latem zapalają w ogrodach świeczniki,
jesienią rozsiewają po lasach
  swoj zaród,
zima idzie,
pękają ich ośnieżone nogi.
W piątą porę zmartwychwstaje naród
i nie ma przedawnienia, posiadacze mogił.

W JAWĘ

Za pół drachmy –
zachwyt,
który czas przyprawia o drżenie.
Światło! Głos!

Bosym
płaskowyżem
Akropol.

Dymi
słońce.
Czego chcą tu Apolla siostry
na wyslizganej łące
bez cienia?

Łzą świecić białym soplom
dnia?

Posty
piękna łamać
pod kolumną o przerażonej proporcji,
co jak wyrzut
światła trwa?

Gdyby tak Zeusa siły mieć,
albo Hermesa aktorską wyprawę,
który we wszystkim jest;
ale tu miasto
do bytu skore
i środkiem trotuaru
pies
ucieka w jawę.

***

Słońce –
jak mnie przeraża jego pokora,
cały zajęty jest umieraniem,
korekta ostatnich myśli – zwrócona.
Ostatnie pieśni same rodzą się z pieśni,
nie ma wyboru – – –

REQUIEM DLA OSŁA

***

Ni drzwi, ni okien: –
jak ślepe auto
w mrocznym garażu
waruje twój sen.
Saul tu
leży z połą płaszczu obciętą
na betonie,
jak nasze alibi.
I słyhać tylko gwiazdy
w pejzażu
i psalm.

TU JESTEM

Tu jestem, gdzie irkucka zorza się rozwija

surowej zimy zawiązek,
kciuk Kirgiza: – pąk
z rąk do rąk,
z kija,
z gałązek.

Tam jestem: od Kaińska
sto wiorst
i o źdźbło trawy od miasta Abla,
które wzniosłem w starym rajskim stylu:
drzewo w bramie, jak archanielska szabla
chwieje się – – –

MIASTA NAZNACZONE

Skąd te krajobrazy? –
Z psalterzy
wychodzą
i proszą o azyl
w mojej zdumionej polszczyźnie;
ziemia się kołysze,
wzgórza skaczą.
Czyż nie
wywróżyłem tego wczoraj
z krzywizny
aut z chorągiewkami,
gdy gwiazdami Bóg miasta naznaczył
jak przed sumień wielką epidemią?

***

Przespalem dziś
góry,
potop przespalem, księgi snu, arkę.
Przespalem Jeruzalem,
Rzym, Caracas,
stożki, odwrócone lzy
architektury.

ANEKS DO SZAGALEWA

Kobiety kąpią się nagie w Huczwie – wrzawa,
trwa łódką z powrotem wyprawa
do źródła rzeki, w tataraki, w piątek,
za górę w miasto w świecach, w prapoczątek,
skąd już czasu odstępstwo jest jak chrzest:
światy świecą w nagości herezji
i to, co falą mi przesu miało: j e s t

***

Karłowate sosny o cal
od mitu,
przez lżę
autostrada –
dusza w wapieniu królewską drogą:
psalm
i ptak,
co nad radar.
Ja – tam
ponad jawą
głos,
sen ludzkim obozom
i góry wysokie
dzikim kozom.

ZEZNANIE

Tam dotarłem; żelazna skrzynka
wmurowana we wzgórze rosła,
małała jak urna.
Zawleczony tu gniew
list rozciął
i w dwa słowa
zamieniło się jedno słowo,
górna
to była mowa dwóch
obcych,
muzyka uwiązana o dwa początki,
gdy
starzał się szczek prorocstwa u bram świtu
na piaskach. Kliszę człowieka – owcy
wywoływał lęk z bytu.

STUDIO

Ptaki, wciąż ptaki,
i tyle głów wokół.

Światła!

Dotyk

Boga

w umarłych miast powidoku!

I patrz,

wszystko tu jest spowinowacone

jak w małych osadach i na wizję

czeka.

Świekrą muz

i matką Cyklopów

jest ekran.

W środek widzenia

jak kamień

spadłeś,

abyś

tu rósł

i sny dźwigał

podwójne,

z dwóch stron jednooki.

***

Ostatni raz spojrzeć z wysokich wież,
miejscom pospłacać haracze:
z Galilei nadlatuje zmierzch
i cieślą jest
i podpalaczem.

***

Świder przez niebo,
w śmierci rytowanie:
nowe bytowanie
przez adamowe źebro,
które tu znalazłem
na byłym cmentarzu –
drzewa żelazne
popiół w pejzażu.

Warszawa, 9 września 1968

Z BUSZU

***

W Jerozolimie
dymię.
Granat arabski
    we mnie trafił –
dym wraca
stąd
do pewnej parafii
między wierzby
na sąd.

Aszdod, październik 1968

MIT WTÓRY

Dawid z kamienia,
Goliat ze światła –
Proca z imienia,
które wzywam
długo
po nocach.

Aszdod, 9 listopada 1968

WYGNANIE Z RAJU

Ince

Wszycyśmy tu razem
Ewa, Wąż i Adam, pod jednym siedząc drzewem,
rajskie sobie powtarzamy niebo,
Wąż – jabłko,
Adam – źebro
I Ewę,
dzieło snycerskie właściciela tego ogrodu,
gdy zapłonęło
gniewem
pierwszym.
A on stał jak błazen
niedoświadczony,
brzęk srebra
u skroni,
w uszach dzwony
wygnania
z językami
słowiczymi.

Aszdod, 27 lutego 1969

***

Cóż zawiniłem obłokom pełnym dżdżu,
posążkom na dachu naprzeciw tego okna
z okapem na wody nieczyste,
gdzie poezja wciąż pluszcze,
przemieniając awangardy w wieczyste
klepsydry. Już piaskiem zorzy namokła
Wisła na powietrzu
Pisana – – –

Aszdod, 22 marca 1969

***

Więc opuścić te piaski? –
a jużem się zwąchał
tu z kośćmi i płaski
z dna cienia
wypadłem jak list
snu
do sumienia

Aszdod, 21 kwietnia 1969

KONCERT

Jako żywo,
warszawska tu wiosna
powiała;
    z żółtego dmie pustkowie
– i na eukaliptusie ptak – Przyboś
śródziemnoszary
zaśpiewał!

Poznaję ten śpiew
po tym skurczu
    ptasim
                    do granicy oddechu
obcych drzew –
i owym fałszu w oklaskach listowia.

***

Czego tu szukasz
Jonaszu? –
w tym z najstarszych miast
nic do milczenia.

Nie ma pustyni.

    Piaski sny gaszą
uciekające.

W niebie strajk gwiazd.

***

Widzieć cały kraj
co jak nietoperz przelatuje
i zostaje po nim cień.
Nikczemni się śmieją.
Poczuć jeszcze sień,
beczkę spraw gnilną
i nóż gorzki. Nadzieją
była ta ziemia
z łaćńska dymem
fukająca z chat,
z niebem
na pięściach.
Została jej pilność
nieszczęścia.

55

Kiron, 5 sierpnia 1969

VIA DOLOROSA

Blask –
    i oślepla w skale brzoza.
Słońce! To wrzesień –
                    jak Witkacy –

krwią broczy
na Via Dolorosa.

Gdzie Krzyż?
Języki dwa
    – zbite –
    niby dwóch drzewien
stukot.
Gdzie męka?
Cała już
    sztuką.

I nie wskrzesisz
ciała
wyobraźni.

Jerozolima, 1969

W SŁOŃCU

Z reporterskiego obowiązku
opisuję cię, słońce,
wstrzymane Jozuego frazą
– Stań!
I zatrzymał się z odrazą
czas.

Porównuję z tym
                    starczą
Homera pieśń,
zbrodnię
rytmicznego bytu
                            bez melodii
w nas.

CYKADY

Jak cykady
słońca w trawach
pocierały tarcze
i przez miłości popłoch
i sny starcze
psalm przeleciał,
krzyk
Herodiady

Kiron, 9 września 1970

KABAŁA

Siedem dni tygodnia, siedem świec,
siedem liści na zwęglonym drzewie,
siedmiu wisielców

dodaj,

oto

twe saldo:

Z nowych Buchenwaldów

nadlatuje

wiec

liczb,

wyjadających nam trzewia.

Kiron, 19 kwietnia 1970

W EPICENTRUM

TEGO CHCECIE

Jak w dzień stworzenia
                    umierać,
gdy zdarza się ziemia, zieleń
i nic jeszcze nie jest modelem
niczego. Mieć tyle taktu,
                    aby nie być
i nie przestać być.
Czy tego ode mnie
                    chcecie, przyjaciele?
Spróbuję. Wy liczcie
                    chwile.

Ramesdorf, 10 września 1970

***

Miasto mówiące przeszło nade mną,
  Jak Gofsztrom,
szum ciepłą falą ominął mnie –
i znów byłem sobą,
  przejęzyczeniem swym,
  POLSKĄ

Ramersdorf, 1 listopada 1970

***

Światło nowe,
które mnie
                    karze,
            wynagradza,
tu
    na mnie
            jałowiejąc
            spadło,
        jak łza
w zatarte
        witraże.

St. Blasien, 17 września 1971

KRÓL OLCH

Dokąd idziesz, chłopcze, przez niemiecki
wiatr?

– Idę tam, gdzie obłoków
wysokie konsylium

i

widzę gwiazdę
w białym kitlu.

– Co mówią wysoko?

Mówią zimno
tam,

Walhalla;
ze czterech mitologii
otwartych

jak ze czterech pieców

wieje,
jazgot win
słyszę
i cnót.

A co widzisz?

– Kilka drzew z opuszczonymi siłami,
bramę szpitala.

St. Blasien, 11 grudnia 1971

***

Miasta, które mnie okrążają,
Dworce, szyny; słyszę gwizd przeciągły
gwiazd.

Gdziekolwiek jestem,
śnię

jak dawni
i nie ustaje nowości skowyt,
niby dwu mijających się ludzkości
i dwu losów
po szkle.

Bad Godesberg, 17 maja 1972

DEMENTI

Nie ma Syberii,
                  jest naukowy okręg
Analiz i Syntez.
Śniegi są i ich nie ma.
Do Jerozolimy szedł
                                  list
od kogoś
                  promieniem pisany
  i świst
szedł od listu,
bo tam był wiatr
i tylko wiatr
i tylko
list – – –

Tak mści się autor
                  na tym wietrze, poświście
bo ja tu,
                  a tam auto
jego
          i trzy liście
na dachu.
Europa śni,
jest świat
i tylko świat,
liczą się dni ...
i schodzę znowu,
jak noc na widoki

wyraźny jak owoc
z kamienia
                  pod kroki
wracających
                  od ogrodu
do nasienia.

Berlin, 5 XI 1972

BERNADETTA KUCZERA-CHACHULSKA

POSŁOWIE

Arnold Ślucki – poeta zapomniany?

Dzieje odbioru liryki Arnolda Śluckiego, przede wszystkim w ostatnich dziesięcioleciach, w poezji polskiej nieco przypominają sytuację Władysława Broniewskiego; zwraca uwagę ambiwalencja sądów dotyczących zarówno twórczości, jak i postawy autora *Biografii anioła* wobec komunistycznej współczesności. Istnieje pokusa, aby przez pryzmat tej postawy oceniać dorobek poety. A jednak trzeba zobaczyć fakt, że ten sam człowiek, który w 1950 roku należał do grona ośmiu studentów członków PZPR, występujących z powodów ideowych przeciwko Władysławowi Tatarkiewiczowi i doprowadzających do odsunięcia filozofa od zajęć uniwersyteckich, był znakomitym, pierwszorzędnym poetą; jego poglądy w kolejnych latach ewoluowały, a on sam przyczynił się istotnie do rozszerzenia wyobraźni czytelników poezji i wykonał ważną pracę w sferze rozwoju polskiego języka poetyckiego.

Jeśli chodzi właśnie o poezję, narzuca się jeszcze inna analogia – z obszaru malarstwa.

Kiedy stoimy przed doskonałym dziełem, np. Jerzego Dudy-Gracza, widzimy tam i Witolda Wojtkiewicza, i Witkacego, i Petera Breugla, i nawet Jacka Malczewskiego; groteskę, karykaturę, rozmaite symbolizmy, czasami pejzażystów; jednak zapytani o racjonalne uzasadnienie tych

uzależnień, zatrzymujemy się bezradnie, nic tu nie da się wydzielić i zobaczyć w postaci osobnej, każde z tych jakby nawiązań zyskało tutaj zupełnie osobny status estetyczny, zdecydowało o nowatorskim, stanowiącym duży krok do przodu (mam na uwadze drogę rozwojową sztuki), zupełnie jednolitym, koherentnym kształcie.

Na takiej właśnie zasadzie odnajdujemy u Arnolda Słuckiego ogromną tradycję poetycką, poeta mówi tą tradycją. I nie chodzi mi o to, że Słucki jest poetą „erudycyjnym”, że w jego tekstach lirycznych roi się od nazwisk, dygresji do świata nauki i kultury. Chodzi o „krój” wiersza, charakter wyobraźni, rodzaj metafor i sposób tworzenia z nich wyższych konfiguracji, coś w rodzaju „makroświata” zachowań poety w obszarze własnej twórczości. Na tym poziomie odbioru jego dzieła wychwytyjemy obecność Norwida (zaawansowane mówienie fragmentem, elipsą, maksymalne wykorzystanie synekdochicznych możliwości obrazowania), ukrytego Czechowicza (miękką, intonacyjną mowa wychwytywanych właśnie odczuć i intuicji, mgliste zlewanie się pól wyobraźniowych), wyraźnego Przybosa (równe, liniowe jakby, geometryczne cięcia wyobraźni, „błyskawicowe” skrót i przeskoki, metoda wizualnego kształtowania „powierzchni” utworu). Jeszcze inaczej można by konfigurować obecność Słuckiego wyłącznie na mapie poezji drugiej połowy XX wieku.

Kim jest ten autor wierszy lirycznych obok indywidualności Miłosza, Herberta, Różewicza, Białoszewskiego i kilku innych? Może, w pewien sposób, byłoby mu najbliższej do Białoszewskiego, ale nie ma u autora *Biografii anioła* chłodnej, spokojnie zdystansowanej, zrównoważonej gospodarki słowem. Słucki jest zaangażowany, chociaż nie

mówi tego wprost, obserwujemy jego namiętności raczej poprzez sposób organizowania języka, wiersza; widzimy, że ta pajęczka struktura zależna jest od pragnień i różnorodnych uczuć poety. Chyba dlatego zdarzają się Słuckiemu wiersze dobre po części albo z chybioną, zbyt pośpieszną końcówką. Można by się w tym zjawisku dopatrzeć podobieństwa do Norwidowskich programowych „pęknięć” i „szram”, które oddają trudne chwile poety w konfrontacji z rzeczywistością, gdyby nie to, że poeta dwudziestowieczny śpieszy się jakby, ten „pośpiech” rysuje „brzegi” jego utworów, u Norwida natomiast jako czytelnicy doświadczamy marmurowej trwałości: stabilnej postawy podmiotu tworzącego i jego przeświadczenia o trwającym dostojenstwie poezji, co odbija się w jej charakterze.

Słucki jest poetą wyraziście odmiennym od Różewicza, Miłosza, Herberta, Białoszewskiego nawet, innością propozycji równie mocnej, chociaż rodzącej się gdzie indziej; wykorzystującej dogłębnie i konsekwentnie własne prawa wyobraźni i poetyckiego rozwoju. Źródeł postawy twórczej Słuckiego należałoby szukać zapewne w dzieciństwie i wczesnej młodości poety. Bardzo dobrze o tych początkach jego życia i późniejszych aktualizacjach pisze Anna Kamińska:

„[...] od dna pamięci zaczęły wypływać strzępy wspomnień. Miasteczko. Ojciec niosący wodę na koromysłach, matka z kijanką nad strugą. Koza – żywicielka biednych. Piątkowa ryba. I raz jeszcze stał się ten cud. Wróciło dzieciństwo z całą jego pierwotną mądrością, zaczęli się dopominać o prawo głosu umarli i pomordowani. Wisła jako symbol ogólności cofnęła się przed pluskiem rodzinnej Huczwy, rzeki dzie-

ciństwa. Przyszła wizja Szagalewa. A przecież ona istniała, tkwiła głęboko, wycofana, niedopuszczana, jakby zabroniona.

Tyszowce – Szagalewo. To tu urodził się poeta Arnold Słucki. Poemat *Szagalewo* opublikowany został w roku 1958 w tomiku *Dzwony nad Wisłą*. Sam poeta ten tom wymienia w zyciorysie jako pierwszą liczącą się pozycję bibliograficzną. Naiwny liryzm, mający towarzyszyć powojennym przemianom społecznym, ustąpił miejsca poezji myślącej, intelektualnej i odkrywczej. Dojrzewając, taką miała się ta poezja stawać. W *Dzwonach nad Wisłą* przełamują się już w zapowiedzi wszystkie niemal elementy, z których potem Słucki zbuduje swoje najwspanialsze wizje. Bo jest to także poezja wizyjna, nigdy retoryczna, bez pokus klasycyzmu. Wyobraźnia w stanie wrzenia wyrzucała przed siebie wizje, które nie zastygały, lecz kontynuowały w wierszu ruch kłębiących się obrazów. W *Dzwonach nad Wisłą* to się dopiero zaczyna i zapowiada. Lektura Norwida prześwituje tu jeszcze w niektórych pointach wierszy, pogłębiając ich wymowę, ale jednocześnie hamując dynamizm wyobraźni. Gołąb piccasowski ze łżą w oku lub człowiek, który nie ma czasu się ogolić, bo buduje więzienia. Przełamana zostaje ironią plakatowość wierszy poprzednich. »Ludzie w spodniach z kamienia, w bluzach z fałdami kamiennymi« stojący w milczeniu – to nie tylko rzeźby okalające nowo zbudowany Pałac Kultury i Nauki. To symbole zniewolenia umysłów, to »ludzie z marmuru«, o jakich wiele lat później Andrzej Wajda zrobi film¹.

¹ Anna Kamieńska, *Poeta Środką wieku*, wstęp [w:] Arnold Słucki, *Poezje wybrane*, wyboru dokonała, wstępem i notą opatrzyła Anna Kamieńska, Warszawa 1982, s. 8–9.

Dojrzewanie poety widoczne jest w jego biografii, ale także bardzo mocno w sposobie pisania, tematach, zainteresowaniach i ocenach świata, chociaż te ostatnie bywają głęboko ukryte.

Indywidualność poetycka Słuckiego określona jest z jednej strony przez romantyzm (osobowość, emocjonalność, zaangażowanie, siła jednoznacznych przemian), z drugiej natomiast przez nowoczesność poszukiwań formalnych, wyobraźnię przetwarzającą doświadczenia z ekspansywnym udziałem intelektu, również tego erudycyjnego umysłu.

Można by postawić pytanie, w jaki sposób poezja autora *Biografii anioła* wychwytuje esencję; coś, co można ocalić jako *constans* ludzkiego życia. Jakiego typu obrazy i rozpoznanie zdominowały jego poetyckie przesłanie? Są to pytania, które zawsze stawiamy poezji, a odpowiedź wskazuje również charakterystyczną indywidualność, autentyczność talentu lirycznego. Kiedyś nazwałam Słuckiego poetą chwili². Chodziło o to, że „dzianie się”, teraźniejszość decydują w jego twórczości o sposobie pojawiania się przeszłości, bliskiej i mocno odległej. Wszystko ujednolica współczesność, żywa, pulsująca, ustawicznie w ruchu i zmianach. Poeta nie deklaruje światopoglądów, nie ustala, nie syntetyzuje doświadczeń – ten brak może wydawać się dziwny w liryce; poeta chwyta ruch, ucieleśnia go w materii wiersza, w sposobie pisania. Zatrzymuje naoczność ruchu. Z tym ruchem związana jest rola fragmentu, synekdochy, częściowych ujęć rzeczywistości. Czytelnik nie otrzymuje

² Bernadetta Kuczera-Chachulska, *Poeta chwili* [w:] *też*, *Z estetyki nie-skończoności. Szkice o poezji polskiej (nie tylko) XX wieku*, Warszawa 2012, s. 199–200.

koherentnej poznawczej całości w obrębie jednego wiersza, chociaż artystycznie wiersz u tego poety jest zawsze całością; intonacyjną, metaforyczną, wyobraźniową; ale czytelnik nie musi rozumieć tej całości, niekoniecznie jest w stanie odnaleźć „pełny desygnat”.

Bohater mówiący w tych wierszach sprawia wrażenie zauroczonego światem i jednocześnie bywa nostalgiczny; jest tułaczem, wygnańcem, ciągle myślącym o kraju, z którego został wygnany. Jednak nie nazywa swoich stanów wprost, rzadko mówi o sobie. Jest zainteresowany światem, patrzy i notuje. „Notatki” zaś zatrzymują w sobie ślady jego namietności, tęsknot i erudycyjnej, „zintelektualizowanej” wyobraźni, niepokoju doznanego wobec rzeczywistości.

O poezji Słuckiego i jego sylwetce mówi się często ze względów kulturowych, biografii – indywidualnej, ale i modelowej; żywił tematyczny i materiałowy tej poezji wpisuje się w zainteresowania współczesnej humanistyki, czasami naznaczone modą. Jako zjawisko kulturowe właśnie staje się przedmiotem refleksji na przykład w książce Sławomira Żurka „... lotny trud pólstnienia”. *O motywach judaistycznych w poezji Arnolda Słuckiego*³.

A przecież jest to poezja ważna ze względu na nią samą; walory i jakość liryczną, poziom werbalnego rozpoznawania świata. Arnold Słucki bez wątplenia wpisuje się w poczet znakomitych poetów polskich XX wieku. Jest autorem nie tyle zapomnianym, ile – nierozpoznanym, domagającym się interpretacyjnych powrotów i rozumiejących komentarzy.

Autorki wyboru szukały wierszy, posługując się kryteriami estetycznymi, dlatego zdecydowały się na ogranicze-

³ S.J. Żurek, „... lotny trud pólstnienia. O motywach judaistycznych w poezji Arnolda Słuckiego, Kraków 1999.

nie go do utworów raczej późnych, z ostatnich, niedrukowanych za życia Słuckiego, zbiorów poety.

NOTA BIOGRAFICZNA

Arnold Słucki (właściwie Aron Kreiner) urodził się 15 kwietnia 1920 roku w Tyszowcach (województwo lubelskie). W 1934 roku ukończył szkołę powszechną i wyjechał do Warszawy, gdzie kształcił się w Seminarium Nauczycielskim. W 1936 roku wstąpił do Komunistycznego Związku Młodzieży. W czasie wojny (w Związku Radzieckim) wykładał literaturę i język polski w gimnazjum we Włodzimierzu Wołyńskim. W tym okresie ukończył również zaawansowany kurs języka oraz literatury rosyjskiej i ukraińskiej w Łucku. Od 1943 roku walczył w szeregach Armii Czerwonej i I Armii Wojska Polskiego, redagował gazetę żołnierską. Po 1944 roku był czynnym członkiem Związku Walki Młodych. W latach 1946–1950 studiował filozofię na Uniwersytecie Warszawskim, od 1953 roku był członkiem redakcji „Przeglądu Kulturalnego”. W 1968 roku został zmuszony do wyjazdu z kraju – przebywał w Izraelu, później w Berlinie Zachodnim, gdzie zmarł 15 listopada 1972 roku.

TOMY POEZJI ARNOLDA SŁUCKIEGO:

Ziemia jaśniej, 1950
Słońce nasz towarzysz, 1951
Spotkania, 1952
Poranek, 1953
Życie w pieśni, 1955
Wiersze wybrane, 1956
Dzwony nad Wisłą, 1958
Promienie czasu, 1959
Mity na wiosnę, 1962
Dolina dziwów, 1964
Faktura światła, 1965
Eklogi i psalmodie, 1966
Biografia anioła, 1982

WYBRANE PRACE DOTYCZĄCE TWÓRCZOŚCI
ARNOLDA SŁUCKIEGO:

Adam Cedro, *Grzech świata i grzech człowieka w poezji Arnolda Słuckiego*, red. J. Święch, Lublin 1990.

Anna Kamińska, *Poeta środka wieku*, wstęp [w:] Arnold Słucki, *Poezje wybrane*, wybór, wstęp, nota biograficzna Anna Kamińska, Warszawa 1981.

Bernadetta Kuczera-Chachulska, *Poeta chwili. O twórczości Arnolda Słuckiego i Doświadczenie obczyzny a zapis poety (na przykładzie ostatniej twórczości Arnolda Słuckiego)* [w:] *Z estetyki nieskończoności. Szkice o polskiej poezji (nie tylko) XX wieku*, Warszawa 2012.

SPIS TREŚCI

O Galilei – podwójnie	5
*** Gdzie jestem?	6
*** Góry stały	7
De profundis	8
Elektronikus	9
Czas wraca	10
Studium parku	11
Góry przemówiły	12
W Qumran	13
Bauhaus (Paul Klee)	14
*** Już jesień, jesień dmie	15
Wrzosa	16
*** Czas płynie, nie czuję	17
Ogrody	18
Tam wracać	19
Miniatura	20
Chwila	21
Tu obok	22
*** Biel i śniegu czarne	23
*** Na wodzie, w powietrzu	24
Psalm dębowy	25
Credo	26
*** Lata uczona zieleni	27
Żywioty	28
Chromanie kolorów	29
Dedykacja	30
Pięć pór roku	31
W jawę	32
*** Słońce	33

REQUIEM DLA OSŁA

*** Ni drzwi, ni okien	35
Tu jestem	36
Miasta naznaczone	37
*** Przespałem dziś	38
Aneks do Szagalewa	39
*** Karłowate sosny o cal	40
Śnieg	41
Zeznanie	42
Studio	43
*** Ostatni raz spojrzeć	44
*** Świder przez niebo	45

Z BUSZU

List do...	47
*** W Jerozolimie	48
Mit wtóry	49
Wygnanie z raju	50
*** Cóż zawiniłem obłokom	51
*** Więc opuścić te piaski?	52
Koncert	53
*** Czego tu szukasz	54
*** Widzieć cały kraj	55
Via dolorosa	56
W słońcu	57
Cykady	58
Kabała	59

W EPICENTRUM

Tego chcecie	61
*** Miasto mówiące przeszło	62
*** Światło nowe	63
Król Olch	64
*** Miasta, które mnie okrążają	65
Dementi	66
Posłowie	69
Nota biograficzna	76

Dotychczas w ramach serii Biblioteka Zapomnianych Poetów ukazały się:

1. Jan Śpiewak, *Wybór wierszy*, Lublin 2012
2. Czesław Janczarski, *Wiersze wybrane*, Lublin 2012
3. Olga Dauksza, *Wiersze wybrane*, Lublin 2013
4. Stefan Pomer, *Wiersze wybrane*, Lublin 2013
5. Stanisław Piętaś, *Wiersze wybrane*, Lublin 2014

Wydawca
Ośrodek „Brama Grodzka – Teatr NN”
www.teatrnn.pl

Redaktor serii
Piotr Mitzner

Wybór i posłowie
Marta Chachulska
Bernadetta Kuczera-Chachulska

6 BIBLIOTEKA
ZAPOMNIANYCH
POETÓW

Korekta
Krzysztof Gajowiak

Projekt i skład
Michał Kaczkowski

Druk i oprawa
www.petit.lublin.pl

Lublin 2014
ISBN 978-83-61064-58-9

MIASTO

POEZJI

NARODOWY
PROGRAM
ROZWOJU
CZYTELNICTWA